

VILNIAUS VYSKUPIJOS KATEDROS KAPITULOS SESIJŲ RAIDA XIX A.

ALDONA PRAŠMANTAITĖ

Po Abiejų Tautų Respublikos padalijimų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėse, atitekusiose Rusijos imperijai, imperijos valdžia nuosekliai siekė katalikų bažnytinį gyvenimą tvarkyti pagal ortodoksų Bažnyčios modelį. Ortodoksų tikėjimą išpažįstantys Rusijos imperatoriai uzurpavo ne vieną išimtinai Apaštalu Sosto kompetencijai kanonų teise rezervuotą katalikų religinio gyvenimo sritį. Katedrų kapitulos, vyskupijos hierarchijoje užimančios pirmą vietą po vyskupo, taip pat neišvengė imperijos valdžios intervencijos. Temos literatūroje išsakyta mintis apie nuo XVI a. tolydžio silpnėjusias katedrų kapitulų pozicijas¹ nėra pakankamai argumentuota, tačiau katedrų kapitulų raidoje būta ne vieno, iš laiko perspektyvos lūžniams priskirtino etapo, kai šios institucijos pozicijos bažnytinėje hierarchijoje akivaizdžiai susilpnėdavo. XIX a. tokių taip pat nestokota². Vilniaus katedros kapitula, drauge su vyskupija įkurta dvasininkų korporacija, kaip ir kitų vyskupijų kapitulos, saistoma pareigos reziduoti prie katedros ir talinti vyskupui/administratoriui³, laikotarpiu po Abiejų Tautų Respublikos padalijimų tęsė veiklą vadovaudamasi kolegialumo principais. Sprendimai, kaip ir iki tol, būdavo priimami kolegialiai bendruose posėdžiuose, vadinuose kapitulomis arba sesijomis.

Šiuo straipsniu pristatomo tyrimo tikslas yra remiantis istoriografija ir šaltiniais rekonstruoti Vilniaus katedros kapitulos sesijų raidą XIX a. ir atskleisti jos ypatumus. Glaustai pristatant analizei pasirinktu laikotarpiu rengtų sesijų pobūdį, siekiama nustatyti jų rengimo dažnį, fiksuoti trukmę. Pagrindinis dėmesys skirtas generalinėms sesijoms. Keliamas uždavinys

¹ Egidijus Juravičius, „Kanauninkai“, in: Vilius Kavaliauskas, *Lietuvos bažnyčios regaliai: Ženkliai ir žmonės XIX–XX a.*, Vilnius: Dirva, 2012, p. 277.

² Bolesław Kumor, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej 1772–1918*, Kraków: Polskie Towarzystwo Teologiczne, 1980, p. 267–320.

³ Jerzy Ochmański, *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu: Ustrój i uposażenie*, Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1972, p. 24–25.

identifikuoti generalinių sesijų posėdžiams pirmininkavusius asmenis, aiškinamasi, kokią vietą analizei pasirinktu laikotarpiu šios pareigos užėmė dvasinių pareigybių hierarchijoje. Siekiama išskirti svarbesnius kolegialiai katedros kapitulos dvasininkų svarstyty klausimų teminius blokus. Keliamą hipotezę, kad imperijos valdžios politika Katalikų Bažnyčios atžvilgiu buvo pagrindinis kapitulos sesijų raidą XIX a. įtakojęs veiksnys.

Tyrimo chronologinės ribos – 1798–1914 m. imtinai. Pirmoji data – Rusijos imperijos valdžios iniciuotų vyskupijos pavaldumo, teritorinių ir administracinių reorganizacijų metai. Primintina, kad Vilniaus vyskupija po trečiojo padalijimo Rusijos imperijos aukščiausios valdžios sprendimu buvo panaikinta (1795) ir vietoje jos įkurta Infliantų vyskupija, pastarosios vyskupo rezidenciją paliekant Vilniuje. Imperijos sostą užėmus Povilui I, sugražintas Vilniaus vyskupijos pavadinimas. Pati vyskupija priskirta pasaulietinės valdžios iniciatyva naujai įsteigta Mogiliavo metropolijai, kuriai pavaldžios tapo visos Rusijos imperijos teritorijoje tuo metu buvusios katalikų vyskupijos. Apaštalu Sostui sutikus vyskupijų ribas derinti sutinkamai su politinių pokyčių sąlygotais pasaulietinės valdžios reikalavimais, Rusijos valdžios imperijos iniciuota reorganizacija 1798 m. įteisinta kanoniškai⁴. Baigiamosios tyrimo datos, sutampančios su Pirmojo pasaulinio karo pradžia, pasirinkimas sąlygotas temos istoriografinės situacijos ir šaltinių bazės būklės. Dabartiniame temos tyrimo etape turimi šaltiniai nuodugnesnei kapitulos sesijų raidos analizei Pirmojo pasaulinio karo laikotarpiu yra nepakankami.

Istoriografijos ir šaltinių metmenys. Temos literatūroje XIX a. laikotarpio Vilniaus katedros kapitulos istorija vienu ar kitu aspektu yra pa-

⁴ Abiejų Tautų Respublikos padalijimų sąlygoti LDK žemėse buvusių katalikų vyskupijų turėto statuso pokyčiai istoriografijoje yra aptarti, žr., pvz., Jan Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie od jego założenia aż do dni obecnych, zawierające dzieje i prace biskupów i duchowieństwa diecezji wileńskiej, oraz wykaz kościołów, szkół i zakładów dobroczynnych i społecznych*, Wilno: Nakład i Druk Józefa Zawadzkiego, 1912, p. 182–249; Bolesław Kumor, *op. cit.*, p. 267–320; Tadeusz Krahel, „Zarys dziejów (archi)diecezji wileńskiej“, in: *Studia Teologiczne*, Białystok–Drohiczyn–Łomża, 1987–1988, Nr. 5–6, p. 28–30; Stanisław Litak, „Stosunki kościelne na ziemiach litewsko-ruskich w latach 1772–1815“, in: *Ziemia północne Rzeczypospolitej polsko-litewskiej w dobie rozbiorowej 1772–1815*, pod redakcją Mariana Biskupa, Warszawa–Toruń: Upowszechnianie Nauki–Oświata „UNO–O“, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, 1996, p. 67–80; Antanas Alekna, *Katalikų Bažnyčia Lietuvoje*, Kaunas: Šv. Kazimiero draugijos leidinys, 1936, p. 112–120; Vytautas Merkys, *Tautiniai santykiai Vilniaus vyskupijoje 1798–1918*, Vilnius: Versus aureus, 2006, p. 18–30; *Krikščionybės istorija Lietuvoje*, sudarė Vytautas Ališauskas, Vilnius: Aidai, 2006, p. 323–327.

liečiama be išimties visuose Katalikų Bažnyčios Lietuvoje raidos analizei skirtuose darbuose. Pastaraisiais metais svariu impulsu Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos istorijos tyrinėjimams tapo jos statutų publikacija⁵. Tyrėjai katedros kapitulos dokumentus paprastai pasitelkia kaip informatyvią duomenų bazę laikotarpio vyskupijos istorijos tyrimams. Atskirą skirsnį, koncentruodamasis į laikotarpį iki Abiejų Tautų Respublikos padalijimų, Vilniaus vyskupijos istorijos raidai skirtame veikalė kapitulos veiklos pristatymui skyrė Jonas Kurčevskis (Jan Kurczewski)⁶. Vilniaus katedros kapitulos raidą XIX a. kitų kapitulų istorijos kontekste glaustai aptarė Bolesławas Kumoras⁷. Tačiau katedros kapitulos sesijų raidos XIX a. tyrėjas nenagrino. Vienas pirmųjų į Vilniaus katedros kapitulos sesijas kaip galimą savarankišką tyrimo objektą dėmesį atkreipė Tadeusz Kasabuła, savo tyrimus laikotarpiu iki valstybės padalijimų apibendrinęs atskiru tam skirtu straipsniu⁸. Tad XIX a. Vilniaus katedros kapitulos sesijų raidos analizė savaip pratęsia Kasabułos tyrinėjimų chronologiją.

Pagrindinė tyrimui pasitelktų šaltinių bazė – Bažnyčios veiklą atspindintis dokumentų masyvas. Katedros kapitulos dokumentų, visų pirma posėdžių protokolų prieinamumą lengvina XX a. pradžioje paskelbta katedros kapitulos posėdžiuose svarstytų klausimų glausta santrauka⁹. Šiame straipsnyje prioritetas teiktas katedros kapitulos dokumentų originalams, kurių pagrindinė dalis dabar yra saugoma Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriaus (toliau – LMAVB RS) fonduose. Naudotasi taip pat ir minėta Kurčevskio parengta jų santrauka¹⁰.

Sesijų pobūdis. Laikotarpiu iki valstybės padalijimų Vilniaus katedros kapitula be generalinių sesijų rinkdavosi į ekstraordinarines ir partikuliarines sesijas. XIX a. partikuliarinės sesijos vyko retai. Ekstraordinariųjų

⁵ Wioletta Pawlikowska-Butterwick, Liudas Jovaiša, *Vilniaus ir žemaičių katedrų kapitulų statutai*, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2015.

⁶ Jan Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie*, p. 105–124.

⁷ Bolesław Kumor, *op. cit.*, p. 301–311 ir kt.

⁸ Tadeusz Kasabuła, „Sesje kapituły katedralnej wileńskiej w okresie przedrozbiorowym“, in: *Rocznik Teologii Katolickiej*, Białystok, 2018, t. XVII (3), p. 259–272.

⁹ *Kościół zamkowy czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju*, cz. 3: *Strzeszczenie aktów kapituły wileńskiej*, opracował ks. Jan Kurczewski, Wilno: Nakład i druk Józefa Zawadzkiego, 1916. Pateikta katedros posėdžių protokoluose fiksuotų duomenų santrauka apima 1503-05-30–1905-07-16 laikotarpį.

¹⁰ *Ibid.*, p. 406–534.

sesijų, kaip pats pavadinimas suponuoja, rengtų iškilus ypatingos skubos kolegialaus kapitulos sprendimo reikalingam klausimui, tradicija tęsta. Šiose sesijose kapitula paprastai svarstydavo vieną-du klausimus. Antai 1798 m. kovo 18 d. pasibaigus generalinės pavasario sesijos posėdžiams, po kelių dienų, kovo 22 d., kanauninkai ir prelatai rinkosi į neeilinį posėdį. Pretekstu tam tapo vyskupo kreipimasis dėl prasidėsiančio katedros remonto. Vyskupijos ganytojas kvietė kapitulos narius įsipareigoti reguliariai siųsti remonto darbams tam tikrą skaičių žmonių iš jiems priklausančių valdų. Į neeilinį posėdį tąkart susirinkusieji prelatai ir kanauninkai tokiam vyskupo sumanymui pritarė. Buvo nuspręsta iki gegužės 15 d. iš kapitulos žinioje esančių valdų katedros remonto darbams parūpinti 40 darbininkų. Kanauninkas Ignotas Kontrimas (Ignacy Kontrym) tąkart buvo įpareigotas šį skaičių paskirstyti tarp visų katedros kapitulos narių pagal jų administruojamų valdų dydį¹¹. Šis atvejis priskirtas prie klasikinių neeilinės sesijos sušaukimo pavyzdžių (neatidėliotinas klausimas ir nevilkinant priimtas kolegialus sprendimas).

Pirmaisiais metais po valstybės padalijimų ir vyskupijos reorganizacijos neeilinės sesijos vyko laikotarpiu tarp generalinių. Tačiau nuo 1800 m. rudens randasi ekstraordinariųjų sesijų šaukimo praktika, tebevykstant generalinės sesijos posėdžiams. Antai katedros kapitula rinkosi į neeilinį posėdį paskutinę kalendorinių 1800 m. dieną tam, kad išklaustų vyskupo pavedimą į Romos Katalikų dvasinės kolegijos asesorius išrinktam kanauninkui Ignotui Houvaltui (Ignacy Houwalt) išmokėti jam priklausančias refekcijas¹². Kapitula teisinosi lėšų stygiumi ir žadėjo su Houvaltu atsiskaityti, kai tik kapitulos kasoje atsiras pinigų¹³. Mažai tikėtina, kad kanauninkas būtų nežinojęs finansinės kapitulos situacijos. Labai galimas dalykas, kad akstiniu kreiptis pagalbos į vyskupą dėl jam priklausančio atlygio Houvaltui bus tapęs planuojamas išvykimas trejus metus turėsiančiai trukti asesoriaus kadencijai į Sankt Peterburgą ir dėl to galimai išaugusiančiais kaštais.

Ekstraordinariųjų posėdžiu pertraukta generalinė 1800 m. rudens sesija tęsta jau kitais kalendoriniais metais. Baigiamasis šios sesijos posėdis įvyko

¹¹ Katedros kapitulos ekstraordinarinės sesijos protokolas, 1798-04-22, in: *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius* (toliau – LMAVB RS), f. 43, b. 245, p. 173–174.

¹² Čia – užmokestis už vienas ar kitas tarnystės pareigas, pavyzdžiui, dalyvavimą liturginėse pamaldose, kuris kapitulos nariams mokėtas iš bendrų pajamų.

¹³ Katedros kapitulos ekstraordinarinės sesijos posėdžio protokolas, 1800-12-31, in: LMAVB RS, f. 43, b. 246, p. 170–171.

1801 m. kovo viduryje¹⁴. Po kelių dienų, likus savaitei iki 1801 m. generalinės pavasario sesijos pradžios, vėl buvo sukviestas neeilinės sesijos posėdis, kuriame kapitulos raštininkas pristatė Pasvalio valdų patikros, atliktos gubernatoriaus nurodymu, ataskaitą. Posėdyje dalyvavusių kapitulos narių sprendimu raštininkui buvo pavesta ją atiduoti į gubernatoriaus kanceliariją¹⁵.

Ekstraordinarinių sesijų posėdžių protokoluose paprastai nenurodoma, kas jai pirmininkavo. Generalinės sesijos prezidentas, net jeigu neeilinės sesijos posėdis vykdavo tarp tų metų generalinės sesijos posėdžių, pareigos jai vadovauti neturėjo. Svarbiausi kapitulos kompetencijai priklausę reikalai, kaip ir LDK laikais, XIX a. svarstyti generalinių sesijų metu. Jose kolegialiai priimti sprendimai turėjo teisinę galią.

Kapitulos statutais buvo numatyta per metus surengti dvi generalines sesijas. Įvykių raida leidžia teigti, kad pastarojo statutais apibrėžto susitarimo ne visuomet laikytasi. Atkreiptinas dėmesys, kad pagal 1513 m. gruodžio 4 d. generalinės katedros kapitulos sesijos posėdyje priimtą sprendimą kurį laiką buvo rengiamos trys generalinės sesijos – pavasario, rudens ir žiemos¹⁶. Wioletta Pawlikowska-Butterwick nurodo, kad XVI a. statutuose neminimos žiemos sesijos prasidėdavusios kitą dieną po Švč. Mergelės Marijos Apsivalymo, arba Graudulinės, šventės (vasario 2 d.)¹⁷. Pasak Kasabuļos, išlikę sesijų posėdžių protokolai leidžia teigti žiemos sesijas iki XVII a. vidurio vykus kone kiekvienais metais¹⁸. Tyrėjo nuomone, generalines žiemos sesijas liautasi rengti po 1662 m., neskaitant vėlesniais metais pasitaikydavusios vienos kitos išimties¹⁹. Tačiau rengti dvi generalines sesijas per metus katedros kapitula apsisprendė tik dar po kelių dešimtmečių. 1712 m. pavasario sesijoje buvo priimtas sprendimas rinktis į generalines sesijas dukart per metus ir pavasario sesiją pradėti gegužės 8 d., rudens – rugsėjo 27 d.²⁰ Po valstybės padalijimų XVIII a. pabaigoje radikalčiai pasikeitus politinei situacijai ir Vilniaus vyskupijos bažnytinei priklausomybei, prie

¹⁴ Katedros kapitulos 1800 m. rudens generalinės sesijos posėdis, 1801-03-16, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 246, p. 191–192.

¹⁵ Katedros kapitulos ekstraordinarinės sesijos posėdžio protokolas, 1801-03-20, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 246, p. 192.

¹⁶ Jan Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie*, p. 108.

¹⁷ Wioletta Pawlikowska-Butterwick, „XVI a. Vilniaus ir Žemaičių katedrų kapitulų statutai“, in: Wioletta Pawlikowska-Butterwick, Liudas Jovaiša, *op. cit.*, p. 83.

¹⁸ Tadeusz Kasabuļa, *op. cit.*, p. 262.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ Jan Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie*, p. 108–109; Tadeusz Kasabuļa, *op. cit.*, p. 262.

trijų generalinių sesijų modelio negrįžta. Nuo to laiko, sutinkamai su statutais, rengtos dvi generalinės sesijos per metus. Jos tradiciškai vadintos pagal metų laikus – pavasario ir rudens. Jų trukmė, kaip ir iki tol, peržengdavo kalendorinių metų datas.

Katedros kapitula 1799 m. rudens generalinėje sesijoje patikslino sesijų pradžios datas. Pavasario sesijas sutarta pradėti kovo 28 d., rudens – rugsėjo 28 d., su išlyga, kad tomis dienomis išpuolus bažnytinei iškilmei ar valstybinei šventei, sesijos pradžia būtų keliomis dienomis atidėta²¹. Dabartinė temos tyrimo situacija leidžia teigti, kad nuostatos pradėti sesiją numatytą dieną su viena kita išimtimi nuosekliai laikytasi kone šešis dešimtmečius. Pradedant XIX a. šešto-septinto dešimtmečių sandūra, vėlesniais metais informacija apie generalinės sesijos pradžią kapitulos posėdžių knygos pateikiama vis rečiau. Sesijos pabaiga taip pat nenurodoma.

Išlikę posėdžių protokolai laikotarpiu nuo XIX a. aštunto dešimtmečio pradžios paprastai ima apsiriboti posėdį protokolavusio sekretoriaus/notaro pateikta lakoniška informacija apie iš dvasinės vyresnybės ar pasaulietinės valdžios kapitulos vardu gautą raštą, kapitulos narių rinkimus į dvasines tarnystes ir pan. Tipiškas tokio protokolavimo pavyzdys yra 1903–1915 m. rašyti generalinių sesijų posėdžių, pramaišiu su ekstraordinariųjų, protokolai²². Sprendžiant pagal nurodytą svarstytų klausimų skaičių, tais metais vykusių generalinių sesijų posėdžių protokolai iš esmės nesiskiria nuo XIX a. pirmoje pusėje vykusių ekstraordinariųjų posėdžių protokolų. 1880–1885 ir 1887–1890 m. posėdžių protokolai jei ir buvo savo laiku rašyti, tai iki mūsų dienų neišliko. Peršasi prielaida, kad pastarosios šaltinių spragos gali būti aplaidaus posėdžių protokolavimo padarinys. Atsinaus generalinių sesijų posėdžių protokolavimo atvejų pasitaikydavo ir anksčiau. Turimi duomenys leidžia teigti, kad iki aštunto dešimtmečio tokiais atvejais buvo siekiama dėl vienokių ar kitokių priežasčių atsiradusias kapitulos dokumentų spragas užpildyti. Ypač čia pasižymėjo prelatas Juozapas Baukevičius (Józef Bowkiewicz), deramai sutvarkęs, t. y. pasirūpinęs į knygas surašyti buvusius atskirais lapais išblaškytus penkto dešimtmečio posėdžių protokolus ir ketinęs tokius tvarkybos darbus tęsti²³. Iki mūsų dienų išlikę

²¹ Katedros kapitulos 1799 m. rudens generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1799-12-21, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 245, p. 409.

²² *Acta Venerabilis Capituli Vilnensis. Pars historica, 1903–1915*, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 271, l. 1–23v.

²³ Katedros kapitulos 1865 m. pavasario generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1865-04-06, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 268, l. 268.

generalinių sesijų, rengtų septinto-aštunto dešimtmečių sandūroje ir vėlesniais metais, posėdžių protokolų knygos leidžia teigti, kad Baukevičius sekėjų tvarkyti katedros kapitulos dokumentaciją neturėjo.

Pastebėtina, kad, pradėdant XIX a. aštuntu dešimtmečiu, generalinių sesijų pradžios datos neretai perdėm nutolsta nuo aukščiau minėtų, 1799 m. nustatytųjų. Antai 1878 m. rudens generalinė sesija prasidėjo spalio antroje pusėje²⁴, 1905 m. – spalio 10 d.²⁵, 1903 m. pavasario – gegužės 27 d.²⁶ Posėdžių protokolai ima panašėti į trumpų pastebėjimų rinkinį. Turint omenyje, kad cituotus 1903–1915 m. posėdžių protokolus rašė prelatas Kurčevskis, autorius aukščiau minėtų čia cituojamų aktualumo nepraradusių darbų Vilniaus vyskupijos istorijos tema, neatmestina, kad tai, kas iš laiko perspektyvos yra aplaidaus protokolavimo pavyzdys, gali būti laikotarpiu iki padalijimų susiformavusios tradicijos tąsa, kai posėdį protokolavęs notaras užrašydavo tik tai, ką jam posėdžio dalyviai nurodydavo užrašyti²⁷. Išlikusių šio laikotarpio posėdžių protokolų maža apimtis ir lakoniškas stilius leidžia manyti, kad nuo aštunto dešimtmečio pradžios generalinių sesijų rengimas ima strigti.

Generalinės sesijos pabaigos data analizei pasirinktu laikotarpiu kas kart keitėsi. Sesija neretai baigdavosi likus keliolikai ar keletui dienų iki kitos sesijos pradžios. Nepasiteisino ir 1770 m. kovo 8 d. priimtas generalinių sesijų trukmę reglamentuojantis sprendimas jas baigti per 8 dienas²⁸. Generalinių sesijų posėdžių skaičius XIX a. svyravo nuo kelių ar keliolikos iki kelių dešimčių. Šiuo požiūriu išskirtinis atvejis yra prelato Jurgio Polubinskio (Jerzy Połubiński) vadovauta 1799 m. rudens sesija, užsitęsusi iki 1800 m. birželio vidurio. Jos metu kapitula surengė 86 posėdžius (2 iš jų – ekstraordinarius)²⁹.

XIX a. pirmame dešimtmetyje generalinių sesijų posėdžių skaičius svyruoja nuo dviejų iki penkių dešimčių. Tolygus generalinių sesijų posėdžių

²⁴ Katedros kapitulos 1878 m. rudens generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1878-10-18, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 269, l. 27v.

²⁵ Katedros kapitulos 1905 m. rudens generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1905-11-10, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 271, l. 12.

²⁶ Katedros kapitulos 1903 m. pavasario generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1903-05-27, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 271, l. 1.

²⁷ Tadeusz Kasabuła, *op. cit.*, p. 267.

²⁸ *Kościół zamkowy*, cz. 3, p. 355–366; Jan Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie*, p. 109; Tadeusz Kasabuła, *op. cit.*, p. 266.

²⁹ Katedros kapitulos 1799 m. rudens generalinė sesija, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 245, p. 315–521; f. 43, b. 246, p. 1–128.

skaičiaus mažėjimas pastebimas pradedant pirmaisiais ketvirto dešimtmečio metais. Antai per 1842 m. pavasario generalinę sesiją įvyko 8 posėdžiai³⁰, tų pačių metų rudens – 4³¹. Abi sesijos tęsėsi keletą mėnesių, tad neatmestina, kad ne visų posėdžių protokolai išliko. Pastarąjį teiginį argumentuotai pagrįsti neįmanu, tačiau turimi fragmentiški duomenys leidžia teigti, kad neišlikusių (jei tokių būta) posėdžių protokolų skaičius ketvirtame–šeštame dešimtmetyje neturėtų būti ženklus. Pastebėtina, kad sesijų trukmė, mažėjant posėdžių skaičiui, praktiškai nekito. Peršasi prielaida, kad pagrindinis veiksnys, turėjęs įtakos sesijų trukmei, buvo kapitulos kompetencijai tuo laiku priskirtų reikalų kiekis.

Generalinių sesijų sušaukimo ir eigos ypatumai. Apie prasidėsią sesiją kapitulos nariams būdavo pranešama iš anksto. Šiuo požiūriu kapitulos narių informavimo tvarka esmingai nesikeitė. Laikotarpiu iki valstybės padalijimų, pasak Kasabuła, prieš mėnesį atitinkamo turinio skelbimas būdavo iškabinamas ant katedros durų, būsimos generalinės sesijos pradžią paskelbiant ir iš sakyklų Vilniaus bažnyčiose³². Ar pastaroji praktika tęsta ir XIX a., nepavyko nustatyti. Užuominos šio laikotarpio šaltiniuose leidžia teigti, kad kapitulos nariams būdavo siunčiamas individualus kvietimas (*bilet*). Tad pagrindo manyti, kad generalinės sesijos pradžia katedros kapitulos narius užklupdavo netikėtai, nėra. Įvykių eiga (žr. žemiau) rodo, kad nei išankstinis viešas skelbimas apie prasidėsią generalinę sesiją, nei asmeninis kvietimas nebuvo pakankama kворumą užtikrinanti priemonė.

Tiek pavasario, tiek rudens generalinė sesija prasidėdavo nustatytos ir iš anksto pavišintos dienos ryte 9 ar 10 val. aukotomis votyvinėmis Šv. Dvasios mišiomis. Pastarosios nebuvo išimtinai dvasininkų luomui rezervuota liturginė iškilmė. Turint omenyje ją vykus eilinę savaitės dieną, pasauliečių gausiai, spėtina, nesusirinkdavo, tačiau vienas kitas uolesnis katalikas, be abejo, ateidavo pasimelsti drauge su iškiliais vyskupijos dvasininkais. Po mišių katedros kapitulos nariai iš karto rinkdavosi į įžanginiu vadintą pirmąjį posėdį. Jam paprastai pirmininkaudavo prieš tai buvusios sesijos prezidentas arba pagal pareigas vyriausias posėdyje dalyvaujantis balso teisę turintis kapitulos narys.

³⁰ Katedros kapitulos 1842 m. pavasario generalinė sesija, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 267, l. 45–67v.

³¹ Katedros kapitulos 1842 m. rudens generalinė sesija, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 267, l. 68–71v.

³² Tadeusz Kasabuła, *op. cit.*, p. 263.

Pagrindinis kapitulos narių uždavinys pirmajame posėdyje buvo iš savo tarpo išsirinkti generalinės sesijos pirmininką, tituluotą prezidentu, visai jos kadencijai. Kapitulos statutai į šias pareigas leido skirti ir posėdyje nedalyvaujančius asmenis, o rinkimų procedūra galėjo vykti nepriklausomai nuo tąkart posėdyje dalyvaujančių asmenų skaičiaus. Antai 1807 m. rugsėjo 28 d. po mišių katedroje tądien numatyta pradėti generalinė rudens sesija atidaryta dalyvaujant dviem prelatams: Antanui Giedraičiui (Antoni Giedroyc) ir Mykolui Dluskiui (Michał Dłuski) bei kapitulos raštininkui kun. Antanui Žižkovskiui (Antoni Żyszkowski)³³. Šio posėdžio dalyviai pasinaudojo statutais numatyta teise ir prezidentu išrinko posėdyje nedalyvavusį kanauninką Motiejų Tiškevičių (Maciej Tyszkiewicz), pavesdami kapitulos raštininkui šią žinią jam pranešti³⁴. Tuomet ir paaiškėjo, kad dėl asmeninių reikalų ir turimų visuomeninių įsipareigojimų Tiškevičiaus dažnai nebus Vilniuje³⁵. Tad prezidento rinkimų procedūrą teko pakartoti. Po poros savaitių, spalio 10 d., į šias pareigas vienbalsiai išrinktas posėdyje dalyvavęs kanauninkas Valentinas Volčackis (Walenty Wołczacki)³⁶. Tai nebuvo vienintelis atvejis, kai prezidentas rinktas generalinės sesijos eigoje.

Siekdama išvengti bereikalingos generalinės sesijos darbą trikdančios painiavos, 1819 m. pirmajame rudens sesijos posėdyje kapitula priėmė sprendimą vadovautis statutų straipsniu „De pulsu ad generale capitulum“³⁷. Pastaruoju apibrėžta, kad be pateisinamos priežasties generalinės sesijos posėdžiuose nedalyvavusius narius bausti nemokant jiems priklausančios pajamų dalies, kasmet skiriamos iš bendrų kapitulos lėšų³⁸. Kiek šio straipsnio suaktualinimas pagerino kapitulos posėdžių lankomumą – klausimas atviras. Spėtina, kad šimtaprocentinio narių dalyvavimo neužtikrino. Antai į 1820 m. pavasario generalinės sesijos atidarymą atėjo 9 nariai: 2 prelatai (Jonas Civinskis (Jan Cywiński) ir Ignotas Kontrimas (Ignacy Kontrym)), 5 kanauninkai (Mykolas Avtuškevičius (Michał Awtuszkiewicz),

³³ Katedros kapitulos 1903 m. pavasario generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1807-09-28, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 247, l. 157.

³⁴ *Ibid.*

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Katedros kapitulos 1903 m. pavasario generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1807-10-10, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 247, l. 157–157v.

³⁷ Katedros kapitulos 1819 m. rudens generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1819-09-29, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 260, p. 128–129.

³⁸ [49] De pulsu ad generale capitulum, in: Wioletta Pawlikowska-Butterwick, Liudas Jovaiša, *op. cit.*, p. 323.

Jonas Chodanis (Jan Chodani), Andrius Klungevičius (Andrzej Kłagiewicz), Vincentas Labunskis (Wincenty Łabuński), Tomas Puzyna (Tomasz Puzyrna) ir 2 kanauninkai koadjutoriai (Petras Cibovičius (Piotr Cybowicz) ir Jonas Lesnevičius (Jan Leśniewicz))³⁹. Kanauninkai koadjutoriai paprastai turėjo pareigą atstovauti savo koadjutus. Su šia išlyga kanauninkų dalyvavimas 1820 m. pavasario sesijoje padidėjo iki 7, tad dalyvavimo rodiklis išaugo iki 0,5 % nuo bendro visateisių narių skaičiaus 18 (6 prelatų ir 12 kanauninkų).

Atskiro tyrimo reikėtų, norint nustatyti nedalyvavimo posėdžiuose priežastis ir jų skalę. Viena iš dažniausiai minimų priežasčių – sveikatos negalavimai ir užimtumas kitais reikalais. Tačiau per šimtmečius nusistovėjusi pirmojo posėdžio eiga nagrinėjamu laikotarpiu buvo išlaikyta. Dabartiniame temos tyrimo etape turimi katedros kapitulos generalinių sesijų protokolų duomenys leidžia teigti, kad analizei pasirinktu laikotarpiu nebuvo posėdžio, kuriame būtų dalyvavę visi tais metais kapitulos kanauninko ar prelato pareigas ėję dvasininkai. Darytina prielaida, kad dalyvavimo generalinių sesijų posėdžiuose klausimas buvo aktualus ir LDK laikais. Tačiau argumentuotam jos pagrindimui reikėtų platesnės imties tyrimų.

Eilinis generalinės sesijos posėdis neretai buvo atidedamas į jį negalint atvykti prezidentui. Antai 1801 m. prasidėjus pavasario sesijai, vadovaujama prelato koadjutoriaus, titulinio vyskupo Dovydo Zigmanto Pilchovskio (Dawid Zygmunt Pilchowski), gegužės 4 d. turėjęs įvykti posėdis jam sunegalavus buvo nukeltas į gegužės 6 d.⁴⁰ Tais atvejais, kai iš anksto būdavo žinoma, kad dėl vienokių ar kitokių priežasčių tąkart generalinei kapitulos sesijai vadovaujantis prezidentas negalės posėdžiuose dalyvauti, kapitula rinkdavo jį pavaduojantį. Taip nutiko 1804 m. pradžioje, 1803 m. rudens sesijos posėdžiams vadovaujančiam kanauninkui Tadiui Jurevičiui (Tadeusz Jurewicz) pranešus, kad pašlijusi sveikata neleidžia posėdžiuose dalyvauti, juolab jiems vadovauti. Kapitula nematydama galimybės sesiją baigti anksčiau (argumentuota nebaigtais tvarkyti reikalais), tąkart rinko prezidentą sesijai įpusėjus. Juo tapo prelatas Antanas Giedraitis⁴¹. Tačiau neretai prezidentą pavaduodavo posėdyje dalyvaujantis paprastai pagal tarnystės

³⁹ Katedros kapitulos 1820 m. pavasario generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1820-03-31, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 260, p. 229.

⁴⁰ Katedros kapitulos 1801 m. pavasario generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1801-05-04, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 246, p. 221.

⁴¹ Katedros kapitulos 1803 m. rudens generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1804-01-04, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 247, l. 16v.

kapituloje laiką vyresnis prelatas ar kanauninkas. Antai 1819 m. rudens sesijos prezidentui kanauninkui Vincentui Labunskiui susirgus, jį sutiko pavaduoti tąkart posėdyje dalyvavęs prelatas Dluskis⁴². Kapitulos posėdžių protokolų duomenys leidžia teigti, kad posėdis negalėjo vykti nedalyvaujant prezidentui ar jį pavaduojančiam asmeniui, tačiau pavaduojantysis nebūtinai turėjo būti oficialiai bendru sutarimu renkamas. Pakakdavo vieno ar kito tąkart posėdyje dalyvaujančio nario geranoriškos valios pavaduoti posėdžiui negalintį vadovauti prezidentą.

Pirmaisiais XIX a. metais, motyvuojant kapitulos narių užimtumu, buvo nuspręsta generalinės sesijos posėdžius rengti 3 kartus per savaitę: pirmadieniais, trečiadieniais ir šeštadieniais⁴³. Kurį laiką tokio ritmo laikytasi. Tačiau išimtyms darytos. Antai 1821 m. rudens generalinės sesijos prezidentu išrinktas prieš metus kapitulos kanauninku tapęs Andrius Klungevičius (Andrzej Kłagiewicz), būsimasis vyskupijos ganytojas, konfratrus iš anksto įspėjo, kad dėl savo užimtumo universitete šeštadieniais negalės dalyvauti posėdžiuose. Kapitula tąkart priėmė sprendimą šios sesijos šeštadienio posėdžius „perkelti“ į trečiadienio popietę⁴⁴. Tad XVIII a. aštuntame dešimtmetyje buvo įteisinta tvarka rengti generalinių sesijų posėdžius pirmoje dienos pusėje pasiteisino tik iš dalies. Sesija buvo atidaroma ir pirmasis jos posėdis visada vykdavo ryte, tai kitų tos sesijos posėdžių laikas neretai būdavo keičiamas pagal poreikį. Pagrindinė to priežastis – kitos kapitulos narių tarnystės ir pareigybės. Ar kapitula svarstė galimybę koreguoti statutų apibrėžtą prezidento rinkimo procedūrą, leidusią į šias pareigas rinkti kapitulos narius be išankstinio jų sutikimo, nėra žinoma.

Pasak Kurčevskio, katedros kapitulos posėdžiai vykdavo pačioje katedroje, virš zakristijos įrengtoje erdvioje salėje, kurioje buvo sudėti nebenaudjami liturginiai rūbai ir gobelenai⁴⁵. Tačiau dabartiniame temos tyrimo etape turimi duomenys leidžia teigti, kad laikotarpiu po valstybės padalijimų susiklosčiusios aplinkybės ne kartą vertė kapitulą ieškotis posėdžiams

⁴² Katedros kapitulos 1819 m. rudens generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1820-02-28, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 260, p. 207.

⁴³ Katedros kapitulos 1800 m. rudens generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1800-09-28, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 246, p. 132.

⁴⁴ Katedros kapitulos 1821 m. rudens generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1821-09-28, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 260, p. 504.

⁴⁵ *Kościół zamkowy czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju*, cz. 1, opracował ks. Jan Kurczewski, Wilno: Nakład i Druk Józefa Zawadzkiego, 1908, p. 285, 288.

kitos vietos. Antai XVIII–XIX a. sandūroje kapitulos nariai katedroje posėdžiauti neturėjo galimybės dėl joje vykusio remonto. Keletą metų iš eilės į generalinės sesijos posėdžius kanauninkai ir prelatai rinkdavosi konfratūrų namuose. Spėtina, kad tai buvo kapitulai priklausę dabartinėje Pilies ir Bernardinų gatvėse esantys namai. Katedros kapitulos nariai laikinai jiems administruoti pavestus pastatus dažnu atveju panaudodavo nuomai. Tačiau netrūko ir tokių, kurie juose patys įsikurdavo. Manytina, kad kapitulos posėdžiai rengti namuose, kuriuose prelatai ir kanauninkai, kaip laikinieji jų šeimininkai, nuomai naudojo ne visą pastatą. 1798–1804 m. kapitulos posėdžiai dažniausiai buvo rengti kanauninko Antano Kruševskio (Antoni Kruszewski) ir prelato Jurgio Polubinskio (Jerzy Polubiński) namuose. 1801 m. rudens sesijos posėdžiams savo namų duris atvėrė Pilchovskis⁴⁶. Remonto darbams pasibaigus, kapitula grįžo posėdžiauti į katedrą. 1805 m. pavasario generalinė sesija buvo atidaryta ir visi 28 jos posėdžiai po kelių metų pertraukos vėl vyko katedros zakristijoje⁴⁷. Nuo tada zakristija tapo pagrindine generalinės sesijos posėdžių vieta. Kapitulos nariai, spėtina, ją vertino kaip ne itin tinkamą ir mėgino ieškoti kitos, posėdžiavimui tinkamesnės erdvės. 1813 m. buvo priimtas sprendimas iš bendrai valdomų kapitulos lėšų skirti 30 sidabro rublių vyskupijos konsistorijos salės remontui. Planuota po remonto ten rengti kapitulos posėdžius⁴⁸. Tačiau pastarasis planas, panašu, ir liko planu. Katedros kapitulos posėdžių protokoluose konsistorijos salė kaip generalinių sesijų vieta nefunkcionuoja. Mažai tikėtina, kad tais atvejais, kai posėdį protokoluojantis raštininkas konstatuodavo kapitulą susirinkus į sesiją susirinkimams skirtoje vietoje (*miejsce obrad, kapitularz*)⁴⁹, omenyje turėta vyskupijos konsistorijos salė. Vėlesnių metų katedros kapitulos posėdžių protokolų duomenimis dažniausiai katedros zakristija taip pat nurodoma kaip vieta, kurioje vyko posėdis. Be to, kaip ir XVIII–XIX a. sandūros metais, kapitulos posėdžiams ir vėlesniais metais ne kartą savo namų duris atverdavo kapitulos nariai. Būdavo sesijų, kurių

⁴⁶ Katedros kapitulos 1798–1804 m. posėdžių protokolai, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 245, p. 141, 177, 281, 315; f. 43, b. 246, p. 131, 195, 287, 335, 373, 399; f. 43, b. 247, l. 1, 26, 49.

⁴⁷ Katedros kapitulos 1805 m. pavasario generalinės sesijos posėdžių protokolai, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 247, l. 87–102.

⁴⁸ Katedros kapitulos generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1813-08-30, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 252, p. 107–108.

⁴⁹ Katedros kapitulos 1813 m. rudens, 1814 m. pavasario, 1833 m. pavasario – 1834 m. rudens generalinių sesijų posėdžių protokolai, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 253, l. 1, 37; f. 43, b. 264, l. 1, 35, 57, 92, 122.

dalį posėdžių vykdavo katedros zakristijoje, dalis – kanauninkų namuose. Antai 1819 m. rudens generalinės sesijos posėdžiai vyko ir zakristijoje, ir šiai sesijai pirmininkavusio kanauninko Labunskio namuose. Kapitula tam, kad pas Labunskį į generalinės sesijos posėdžius susirinkiantiems kapitulos nariams nepritrūktų šviesos, nutarė iš bendros kasos nupirkti 60 vaškinių stalo žvakių⁵⁰.

Kokie veiksniai turėjo įtakos kapitulos apsisprendimui perkelti visos sesijos ar tik dalį tos sesijos posėdžių į privačias erdves, prie kokių priskirtini katedros kapitulos narių administruoti namai, neaišku. Atkreiptinas dėmesys, kad tokia praktika buvo veikiau LDK laikais susiklosčiusios tradicijos tęsa, o ne XIX a. kapitulos sesijų raidos ypatumas. Kapitulos statutus ir jų taikymo praktiką laikotarpiu iki padalijimų nuodugniai analizavusi Pawlikowska-Butterwick rašo, kad nors taisyklės ir įpareigojo kapitulos narius rinktis į posėdžius tam tikroje vietoje, o kapitulos salė ir buvusi ta įprastinė posėdžių vieta, tačiau kapitulos nariai, pasak tyrėjos, retkarčiais posėdžiaudavo vieno iš jų namuose arba vyskupo rūmuose⁵¹. Aukščiau cituoto Kurčevskio teiginio, kad kapitulos nariai posėdžiaudavo virš zakristijos buvusiam kambaryje, XIX a. generalinių sesijų protokolų duomenys nepatvirtina.

Posėdžiuose svarstytos temos. Viena iš pagrindinių XIX a. generalinėse sesijose svarstytų temų, kaip ir laikotarpiu iki valstybės padalijimų XVIII a. pabaigoje, yra susijusi su kapitulos kaip korporacijos, atskirų jos narių ir vyskupijos turtais reikalais. Nors po valstybės padalijimų LDK žemėse, atitekusiose Rusijos imperijai, Katalikų Bažnyčios turtai, neišskiriant ir Vilniaus vyskupijos, buvo smarkiai apkarpyti, tačiau kapitula dar turėjo ir bendrai valdomų, ir kanauninkams/prelatams pagal jų pareigybę kapituloje priskirtų žemės valdų, vadinamųjų prestimonijų⁵². Spėtina, kad siekiant patikslinti kapitulos žinioje likusių žemės valdų plotus ir apsiskaičiuoti galimas pajamas, 1798 m. rudens generalinėje sesijoje buvo priimtas sprendimas atlikti jų matavimus. Tąkart nutarta iš kapitulos narių rinkti komisarus ir siųsti inspektuoti juos žemės valdas, įpareigojant vietoje nustatyti, kiek

⁵⁰ Katedros kapitulos generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1819-10-01, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 260, p. 129.

⁵¹ Wioletta Pawlikowska-Butterwick, „XVI a. Vilniaus ir Žemaičių katedrų kapitulų statutai“, p. 86–87.

⁵² Liudas Truska, *Bažnytinė žemėvalda Lietuvoje feodalizmo epochoje (XVIII a. 2-oje – XIX a. 1-oje pusėje)*, Vilnius: Lietuvos TSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos Leidybinė redakcinė taryba, 1988, p. 35–38.

jų patikrai pavestose valdose yra pavaldinių, išsiaiškinti, kiek iš jų atlieka lažą, kiek moka činšą. Visos žemės valdos turėjo būti išnuomos. Nuomos procedūra ir priežiūra, kaip ir laikotarpiu iki valstybės padalijimų XVIII a. pabaigoje, priklausė kapitulos kompetencijai⁵³. Akivaizdu, kad tam reikėjo gero ūkinių reikalų išmanymo. Neatsitiktinai tad tarp prelato Dlusio kapitulos konfratrams keltų sąlygų prieš sutinkant imtis generalinės 1809 m. pavasario sesijos prezidento pareigų (žr. toliau), buvo ir reikalavimas užtikrinti, kad į posėdžius visada atvyktų kanauninkas Joakimas Sulistrovskis (Joachim Sulistrowski), kaip geriausiai išmanantis ekonominius reikalus⁵⁴. Metų metais per generalinių sesijų posėdžius diskutuota su žemės valdų administravimu susijusiais ir kolegialaus sprendimo reikalavusiais reikalais (nuoma, retkarčiais išskylantys nesutarimai su nuomotojais, neretai taip pat tai valdai priklausančiais ir mokesčius mokančiais ar lažo dienas atidirbinėjančiais valstiečiais, etc.). Iki Katalikų Bažnyčios žemės valdų sekuliarizacijos XIX a. penkto dešimtmečio pradžioje⁵⁵, daugiausia rūpesčių kapitulai kėlė jos žinioje buvusių bendrų, vadinamųjų stalo, valdų ir prestimonijų administravimas. Imperijos valdžios sprendimu jas nusavinus, buvo pastebimas generalinių sesijų posėdžių retėjimas ir kintančios jų protokolavimo tradicijos (žr. aukščiau).

Dar vienas svarbus pajamų šaltinis buvo kapitulai priklausę žemės sklypai ir namai Vilniaus mieste. Pastarojo turto aprėptys buvo ženkliai sumažėjusios jau iki valstybės padalijimų XVIII a. pabaigoje⁵⁶, tačiau kapitulos žinioje buvusių namų, administruojamų kanauninkų ir prelatų, klausimas, ypač su jų valdymu ir priežiūra susiję reikalai, nagrinėjamu laikotarpiu ir toliau liko aktualūs. Kapitula kolegialiai per generalinių sesijų posėdžius sprendė, kuriam konfratrui skirti administruoti tą ar kitą namą, aiškinosi retkarčiais išskylančius nesutarimus dėl jų valdymo ir priežiūros su miesto valdžia.

Šalia turtinių klausimų ne mažiau svarbus, nuolatinio dėmesio reikalaujantis klausimų blokas nagrinėjamu laikotarpiu buvo susijęs su kapitulos narių tarnystėmis ir pareigybėmis. Akcentuotina, kad kapitulos kolegialiai priimtas sprendimas dėl vienos ar kitos kapitulos nario pareigybės papras-

⁵³ Katedros kapitulos 1798 m. rudens generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1798-10-30, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 245, p. 237–238.

⁵⁴ Katedros kapitulos 1809 m. pavasario generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1809-04-03, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 248, l. 113–113v.

⁵⁵ Liudas Truska, *op. cit.*, p. 48–50.

⁵⁶ *Ibid.*, p. 11–12.

tai įsiteisėdavo tik aukščiausiai imperijos valdžiai jį patvirtinus. Tačiau kapitulos teisė svarstyti kandidatūras ir tinkamas siūlyti tvirtinimui nebuvo panaikinta. Juolab kad šiuo laikotarpiu be iki tol buvusių, radosi naujos, Rusijos imperijos vykdytos Bažnyčios politikos pasekmėje įkurtos pareigybės. Viena iš jų – iš kapitulos narių rinkto asesoriaus, turėjusio pareigą atstovauti vyskupijai imperijos valdžios įsteigtoje Romos katalikų dvasinėje kolegijoje⁵⁷. Kapitula kolegialiai sprendavo, kurį iš savo narių siūsti į Sankt Peterburgą – teikdavo pasiūlymus, svarstydavo kandidatūras ir priimdavo sprendimus, kaip ir dėl kitų įvairaus lygmens tarnysčių.

Kapitulos kompetencijai taip pat priklausė teisė ir pareiga užtikrinti statutais nustatytą korporacijos narių skaičių. Tad kapitula XIX a., kaip ir laikotarpiu iki valstybės padalijimų, kolegialiai per generalinių sesijų posėdžius priimdavo sprendimus dėl naujų kapitulos narių. Tačiau nuo pirmųjų analizei pasirinkto laikotarpio metų kapitulos kolegialiai priimtas sprendimas įsiteisėdavo tik aukščiausiai imperijos valdžiai jį patvirtinus. Imperijos valdžia buvo suinteresuota lojalia kapitulos laikysena, tad nevengė kištis į jos korporacijos formavimo reikalus. Akivaizdus to pavyzdys, kai 1863 m. sukilimo metais vietos pasaulietinės valdžios iniciatyva į prelatus buvo iškelti kapitulos nariai: Antanas Nemekša (Antoni Niemeksza), Edvardas Tupalskis (Edward Tupalski) ir Petras Žilinskis (Piotr Żyliński)⁵⁸. Pastarasis trijų „viršetatinių“ prelatų paskyrimo iš anksto su kapitula to nederinus atvejis patvirtina tezę, kad imperijos valdžia kapitulą naudojo kaip nuosekliai vykdytos prieš Katalikų Bažnyčią nukreiptos politikos įrankį. Tad kapitula, nors ir neprarado teisės į narių rinkimo procedūrą, tačiau jos kolegialiai priimtas sprendimas tapo formalus, teisinės galios neturintis veiksmas.

Generalinės sesijos prezidentas. Pagal 1799 m. rudens sesijoje įteisintą tvarką, pavasario sesijos prezidentu turėjo būti renkamas prelatas, rudens – kanauninkas⁵⁹. Pastebėtina, kad sprendimas prezidento pareigas pakeičiui patikėti prelatams ir kanauninkams buvo priimtas prelato Polubinskio vadovautoje sesijoje, kuriai vadovauti pagal patvirtintą tvarką turėjo kanauninkas.

⁵⁷ Plačiau apie asesorius iš Vilniaus vyskupijos žr. Aldona Prašmantaitė, „Romos katalikų dvasinės kolegijos asesoriai iš Vilniaus vyskupijos: kolektyvinio portreto štrichai“, in: *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, Vilnius, 2020, t. 43, p. 19–14.

⁵⁸ Plačiau žr. Aldona Prašmantaitė, „Vilniaus vyskupijos katedros kapitula ir 1863 m. sukilimas“, in: *Lituanistica*, Vilnius, 2008, t. 54, Nr. 1 (73), p. 15–33.

⁵⁹ Katedros kapitulos 1799 m. rudens generalinės sesijos posėdis, 1799-12-21, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 245, p. 409.

Tačiau tąkart kapitulos nariai, akcentuodami brolišką tarpusavio lygybę ir numatytą svarstyti ekonominių reikalų svarbą, nusprendė esamo prezidento neperrinkti. Tad Polubinskis ir toliau vadovavo šios sesijos posėdžiams⁶⁰. Atlikta turimų XIX a. posėdžių protokolų analizė leidžia teigti, kad 1799 m. nustatytos rotacijos tvarkos kurį laiką buvo paisoma. Tačiau nuostatos atsižvelgti į konkrečią to meto situaciją ir, jeigu reikia, taikyti išimtis, kaip rodo įvykių raida, nuosekliai laikytasi.

Remiantis dabartiniame tyrimo etape turimais duomenimis, analizei pasirinktu laikotarpiu identifikuotos 144 generalinės sesijos, kurioms pirmininkavo 48 kapitulos nariai (žr. *Priedą*), kas reikštų, kad kiekvienas jų šias pareigas ėjo vidutiniškai 3 kartus. Tačiau tokių buvo tik 3,4 % (7 iš 48). Dominuoja asmenys, generalinėms sesijoms pirmininkavę vieną (17) ar du (16) kartus (žr. *Priedą*). Turint omenyje aukščiau aptartas posėdžių protokolų spragas, manytina, kad pilnas generalinių sesijų prezidentų sąrašas galėtų siekti penkias dešimtis ar nežymiai šį skaičių viršyti. Dabartiniame temos tyrimo etape turimais duomenimis tai būtų maždaug pusė katedros kapitulos narių, kanauninkų ir prelatų, nagrinėjamu laikotarpiu turėjusių visateisių statusą. Akivaizdu, kad ne kiekvienam katedros kapitulos kanauninkui/prelatui savo laiku teko eiti generalinės sesijos prezidento pareigas. Akcentuotina, kad nustatytas generalinių sesijų skaičius taip pat nėra baigtinis. Ar ateityje jį pavyks reikšmingai koreguoti, klausimas atviras. Pagrindinė to priežastis – akivaizdžios šaltinių spragos.

Pagal turimus generalinių sesijų protokolų duomenis kanauninkai vadovavo 79 sesijoms (įskaitant ir kanauninko Ignoto Klimanskio (Ignacy Klimański) koadjutoriaus Pranciškaus Kelpšos (Franciszek Kiełpsz) 1798 m. vadovautą pavasario sesiją) (žr. *Priedą*), kas sudaro 54,86 % nuo bendro identifikuotų sesijų skaičiaus (144). Prelatai vadovavo 65 sesijoms, kas sudaro 45,14 % nuo 144. Pastebėtina, kad 6 (Baukevičius, Kazimieras Dmochovskis (Kazimierz Dmochowski), Antanas Fijałkovskis (Antoniusz Fijałkowski), Mamertas Herburtas (Mamert Herburt), Jonas Markevičius (Jan Markiewicz), Liudvikas Zdanavičius (Ludwik Zdanowicz)) kapitulos nariai, savo laiku ėję prezidento pareigas, iš kanauninkų buvo pakelti į prezidentus, tad atstovauja ir vienai, ir kitai grupei (žr. *Priedą*).

Turimi duomenys perša prielaidą, kad XIX a. pirmaisiais dešimtmečiais gero tono taisykle laikyta, kai į prezidentus keliamas kandidatas sutikdavo

⁶⁰ Katedros kapitulos 1799 m. rudens generalinės sesijos posėdis, 1799-12-21, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 245, p. 409.

eiti pareigas konfratrams nesiliaujant įkalbinėjus jų imtis. Pasitaikydavo, kad dažniausiai vienbalsiai *per vota secreta* prezidentu išrinktas kanauninkas ar prelatas nesutikdavo. Savo atsisakymą paprastai motyvuodavo prasta sveikata ar užimtumu. Turint omenyje, kad pareigą dalyvauti sesijos darbe turėjo visi visateisiai kapitulos nariai, mažai tikėtina, kad atsisakiusieji būtų vengę įsipareigoti griežtesnei dienotvarkei (generalinės sesijos posėdis, kaip minėta, nedalyvaujant prezidentui ar jį pavaduojančiam asmeniui, negalėjo įvykti). Kita vertus, yra ir išskirtiniu prieraišumu generalinių sesijų prezidento pareigoms pasižymėjusių asmenų. Pagal pirmininkautų generalinių sesijų skaičių prie tokių kapitulos narių, kurie noriai imdavosi prezidento pareigų, neretai netgi nepaisydami statutais reglamentuotos ar kita forma kapitulos įteisintos sesijų organizavimo tvarkos, visų pirma pri skirtini prelatai Baukevičius ir Herburtas. Vertinant iš laiko perspektyvos, šiems kapitulos nariams vadovavimas generalinės sesijos posėdžiui buvo tapusi nuolatine, ilgiau nei dešimt metų be pertraukos trukusia tarnyste (žr. *Priedą*). Geriau dokumentuotas yra Baukevičiaus atvejis. Šis iš Upytės pavieto kilęs kanauninkas, nuo 1843 m. prelatas, mokyklą Dotnuvoje baigęs Vilniaus seminarijos auklėtinis, vėliau per dešimt metų joje dėstęs, teologijos mokslų daktaras (1832) nuo pat savo kunigiškos tarnystės pradžios (išventintas 1818 m.) angažavosi veikliai pastoracijai. Dvasinės vyresnybės pavedimu dirbo įvairiuose Bažnyčios reikalus liečiančiuose komitetuose ir komisijose. Nuo 1832 m. buvo vyskupijos konsistorijos asesorius, vėliau oficijolas. Gerai susipažinęs su vyskupijos valdymo reikalais, buvo užsitarnavęs ir konfratų, ir dvasinės vyresnybės pasitikėjimą. Primintina, kad 1863 m. sukilimo metais ištremtas vyskupas Adomas Stanislovas Krasinskis jam, kaip kapitulos generaliniam vikarui (Vilniaus katedros kapitulos kanauninku tapo 1831 m.), buvo pavedęs vyskupijos valdymą⁶¹.

Pirmąkart prezidentu išrinktas 1835 m. generalinei sesijai, kanauninkas Baukevičius 3 kartus (1845, 1848, 1852) juo rinktas jau kaip prelatas vadovauti pavasario sesijų posėdžiams (žr. *Priedą*). Baukevičiaus vadovavimo istorijoje lūžiniu tašku laikytina 1853 m. rudens sesija. Įžanginis jos posėdis pagal 1799 m. nustatytą tvarką prasidėjo rugsėjo 28 d. Prezidentas turėjo būti renkamas iš kanauninkų. Paaiškėjus, kad nė vieno jų tądien mieste

⁶¹ Ks. Czesław Falkowski, „Bowkiewicz Józef (1794–1866)“, in: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 2, Warszawa–Kraków–Łódź–Poznań–Wilno–Zakopane: Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, Skład Główny w Księgarniach Gebethnera i Wolfa, 1936, p. 379–380; Adomas Stanislovas Krasinskis, *Atsiminimai*, parengė Aldona Prašmantaitė, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2013, p. 202.

nėra, generalinė sesija buvo atidaryta, tačiau prezidento rinkimai nukelti į kitą posėdį. Po kelių dienų, spalio 1 d., dalyvaujant ir prelatams, ir kanauninkams, posėdžiui pirmininkavęs prelatas Baukevičius prieš prasidedant rinkimų procedūrai konfratrams pasiūlė būsimą prezidentą įpareigoti deramai sutvarkyti praėjusio dešimtmečio juodraščiais, o neretai tik padrikomis pastabomis išlikusius kapitulos posėdžių protokolus ir pasirūpinti, kad jie būtų kapitulos lėšomis įrišti⁶². Posėdyje dalyvavę kapitulos nariai tam pritarė, o priėję išvados, kad tokia užduotis reikalauja ne tik gero kapitulos reikalų išmanymo, bet ir ypatingo pasišventimo, vienbalsiai prašė Baukevičiaus be eilės imtis šios sesijos prezidento pareigų ir kartu ankstesnio laikotarpio kapitulos posėdžių protokolų sutvarkymo reikalų. Prelatas tarsis būtų tikėjęsis tokio pasiūlymo, konfratų valiai pakluso⁶³. Įvykių raida rodo, kad keletą metų kapitula, argumentuodama ankstesnių katedros kapitulos posėdžių sutvarkymo poreikiu, į prezidentus bendru sutarimu skirdavo prelatą Baukevičių. Tad kai atidarant 1865 m. pavasario sesiją prelatas Herburtas pasiūlė grįžti prie statutais apibrėžtos prezidento rinkimų slaptu balsavimu tradicijos, Baukevičius nesutiko pirmininkavimo tarnystės atsisakyti. Atkreipęs konfratų dėmesį, kad generalinės sesijos prezidento pareigas be pertraukos einęs jau dvylika metų ir kiekvieną kartą kapitula jo, kaip geriausiai kapitulos reikalus išmanančio, vienbalsiai prašydavusi ir toliau generalinėms sesijoms vadovauti. Patikino vykdantis 1853 m. gautą įpareigojimą deramai sutvarkyti ankstesnių metų kapitulos posėdžių protokolus ir turintis vilties be kliūčių darbą užbaigti⁶⁴. Kapitula neprieštaravo, tad Baukevičius liko vadovauti ir šiai, 1865 m. pavasario generalinei sesijai. Kadangi vadovavimas pavasario sesijoms buvo rezervuotas prelatams, tad kanauninkų/prelatų pakaitinio vadovavimo sesijoms tvarka tąkart nebuvo pažeista. Sesijos darbas baigtas tų pačių metų rugsėjo 23 d., taigi mažiau nei savaitei likus iki rudens sesijos atidarymo.

Pirmasis 1865 m. rudens generalinės sesijos posėdis įvyko rugsėjo 28 d. dalyvaujant tądien mieste buvusiems katedros kapitulos nariams, prelatams: Baukevičiui, Herburtui, Simonui Kozlovskiui (Szymon Kozłowski),

⁶² Katedros kapitulos 1853 m. rudens generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1853-09-28 / 1853-10-01, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 268, l. 69v–70; sesija buvo atidaryta 1853-09-28, tačiau nedalyvaujant kanauninkams, iš kurių turėjo būti renkamas prezidentas, posėdis perkeltas į 1853-10-01.

⁶³ *Ibid.*, l. 69v–70.

⁶⁴ Katedros kapitulos 1865 m. pavasario generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1865-04-06, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 268, l. 267v–268v.

Aleksandrui Važinskiui (Alexander Ważyński) ir kanauninkui Zdanavičiui. Dalyvavo taip pat ir visi trys 1863 m. sukilimo laikotarpiu pasaulietinės valdžios į prelatus išskelti kapitulos nariai: Nemekša, Tupalskis ir Petras Žilinskis⁶⁵. Per šį Baukevičiaus vadovaujamą 1865 m. rudens sesijos posėdį dauguma balsų prezidentu išrinkus kanauninką Zdanavičių⁶⁶, iš pirmo žvilgsnio tarsi buvo grįžta prie 1799 m. nustatytos ir iki 1853 m. daugiau mažiau sėkmingai veikusios pakaitinės prelatų/kanauninkų vadovavimo generalinėms sesijoms praktikos. Neatmestina, kad Baukevičius dėl prezidento kandidatūros tąkart galėjo turėti kitą nuomonę, tačiau posėdžio protokole ji (jeigu tokia buvo) neužfiksuota. Kokie veiksniai lėmė, kad ilgiau nei dešimtmetį besitęsianti Baukevičiaus kadencija generalinės sesijos prezidento pareigose 1865 m. rudenį nutrūko, argumentuotai pagrįsti neįmanu. 1865 m. pavasario sesijos posėdžių protokoluose neatsispindi, ar jam pavyko užbaigti 1853 m. užsibrėžtus ankstesnių metų katedros kapitulos posėdžių tvarkybos darbus. Susigražinti dvylika metų iš eilės eitų prezidento pareigų 1866 m. pavasario generalinės sesijos metu Baukevičius nebandė. Neatmestina, kad tam įtakos galėjo turėti silpstanti sveikata.

Dauguma balsų 1866 m. kovo 4 d. atidarytoje pavasario generalinėje sesijoje prezidentu buvo išrinktas prieš metus Baukevičiaus kandidatūrą kvestionavęs prelatas Herburtas⁶⁷. Pastebėtina, kad Herburtui tai nebuvo pirmoji vadovaujama sesija. Prezidentu keletą kartų su pertraukomis kaip kanauninkų atstovas rinktas nuo 1841 m. rudens generalinės sesijos tapo po 14 metų pertraukos, šįkart jau kaip prelatas. Netruko paaiškėti jį turint ambicijų Baukevičiaus savaip įteisintą nenutrūkstamo pirmininkavimo sesijoms praktiką tęsti (žr. *Priedą*). Pradėjęs vadovauti 1866 m. pavasario sesijai, Herburtas prezidento pareigų neatsisakė iki paskutinių dienų. Mirė 1873 m. vasario 18 d., savaitę tesirgęs, tebevykstant 1872 m. rudens sesijai⁶⁸. Taigi kanauninko Zdanavičiaus išrinkimas 1865 m. rudens sesijos prezidentu nutraukė Baukevičiaus etatine tampančia prezidento tarnystę, tačiau neužtikrino 1799 m. įteisintos ir XIX a. pirmoje pusėje daugiau mažiau veikusios pakaitinio kanauninkų/prelatų vadovavimo sesijoms tvarkos tęstinumo.

⁶⁵ Katedros kapitulos 1865 m. rudens generalinės sesijos protokolas, 1865-09-28, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 268, l. 272v–273.

⁶⁶ *Ibid.*, l. 273.

⁶⁷ Katedros kapitulos 1866 m. pavasario generalinės sesijos protokolas, 1866-04-04, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 268, l. 274–274v.

⁶⁸ Katedros kapitulos 1872 m. rudens generalinės sesijos protokolas, 1873-02-18, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 268, l. 325v.

Po Herburto generalinių sesijų prezidento pareigas perėmė prelatas prepozitas Petras Žilinskis, pasaulietinės valdžios skyrimu nuo 1866 m. vidurio vadovavęs vyskupijai. Tad vyskupijos administravimas ir vadovavimas katedros kapitulos generalinėms sesijoms vėl, kaip ir Baukevičiaus laikais, tapo sutelktas vienos rankos. Tik šįkart atsidūrė bažnytinės vyresnybės įgaliojimų neturinčio ir konfratrų daugumos pasitikėjimą praradusio pasaulietinės valdžios statyto⁶⁹. Galima argumentuotai pagrįsti, kad Žilinskis vadovavo tik 1873 m. rudens ir 1875 m. pavasario generalinių sesijų darbui (žr. *Priedą*), tačiau išlikę keliolikos to laiko sesijų posėdžių protokolų fragmentai perša prielaidą, kad jis be pertraukos galėjo pirmininkauti mažiausiai dešimtmetį (1873–1883). Dabartiniame temos tyrimo etape šią prielaidą argumentuoti neįmanu dėl šaltinių spragų.

Pastebėtina, kad generalinės sesijos prezidento pareigas po keletą kartų ėję kapitulos kanauninkai ir prelatai išsiskyrė administraciniais gebėjimais. Vienas tokių – iš Palenkės kilęs buvęs vyskupo Ignoto Masalskio (Ignacy Masalski) kapelionas prelatas Dłuskis, bene viena spalvingiausių katedros kapitulos XIX a. pirmųjų dešimtmečių asmenybių (mirė 1821 m.). Veiklios pastoracijos dvasininkas ir kartu uolus Vilniuje veikusių masonų ložių narys⁷⁰ nuo 1805 m. su pertraukomis vadovavo penkioms pavasario generalinėms sesijoms (žr. *Priedą*). Kiekvienąkart prezidento pareigas derino su kitomis dvasinėmis tarnystėmis ir pasaulietiniais įsipareigojimais. Daugiau nei dešimtmetį ėjo vyskupo Jono Nepomuko Kosakovskio (nuo 1795 m., Jan Nepomucen Kossakowski) sekretoriaus pareigas. Padėjęs vyskupui įsteigti Labdarybės draugiją, pats nuo pirmos dienos tapo jos nariu⁷¹. Neapleido ir asmeninių reikalų, uoliai rūpinosi kapitulos jam kaip prelatui arkidiakonui administruoti pavesta Rukainių prestimonija⁷². Turimi duo-

⁶⁹ Vytautas Merkys, *Tautiniai santykiai Vilniaus vyskupijoje 1798–1918 m.*, p. 266–278, 280–282 ir kt.; *Krikščionybės istorija Lietuvoje*, p. 369–371.

⁷⁰ Czesław Falkowski, „Dłuski Michał“, in: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 5, Kraków: Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, 1939–1946, p. 193–195; Stanisław Małachowski-Lempicki, *Wolnomularstwo na Ziemiach dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego 1776–1822: Dzieje i materiały*, Wilno: Nakładem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, 1930, p. 10–17, 37–40 ir kt.; Stanisław Małachowski-Lempicki, *Masonai buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėse: Istorija ir šaltiniai*, iš lenkų kalbos vertė Žilvinas Norkūnas, Vilnius: Mintis, 2009, p. 22–25 ir kt.

⁷¹ Czesław Falkowski, *op. cit.*, p. 193–195; Maria Korybut-Marciniak, *Vilniaus Labdarybės draugija XIX a. pirmoje pusėje*, iš lenkų kalbos vertė Tamara Bairašauskaitė, Olsztyn: Centrum Badań Europy Wschodniej, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, 2011, p. 45.

⁷² Czesław Falkowski, *op. cit.*, p. 193–195.

menys perša prielaidą, kad gebėjo savo laiką ir darbus planuoti, nevengė konfratrams kelti ultimatyvių reikalavimų. Antai prieš sutikdamas vadovauti 1809 m. pavasario sesijai jis pareiškė, kad dėl pradėtų eiti vyskupijos konsistorijos oficijolo pareigų per savaitę turi tik šeštadienio rytmetį, tad norėtų jį skirti savo ūkio reikalams, ir pageidavo, kad sesijos posėdžiai būtų rengiami po pietų, išskyrus penktadienio ir šeštadienio popiečius⁷³. Be to, kapitula, Dlusčio manymu, taip pat turėtų pasirūpinti išrinkti jį pavaduoti galėsiantį narį ligos ar kokio nors skubaus reikalo atveju. Tik tada, kai kapitula su visais jo keltais reikalavimais sutiko, prezidento teise nustatyta tvarka atidarė sesiją⁷⁴. Atkreiptinas dėmesys, kad visi kapitulos nariai, daugiau nei vieną kartą įvairiu laiku vadovavę generalinių sesijų posėdžiams (žr. *Priedą*), buvo veiklios dvasinės tarnystės dvasininkai. Ne vienas jų vadovavimą posėdžiams derino su kitomis aukštomis bažnytinėmis pareigybėmis ar vėliau kilo bažnytinės karjeros laiptais (žr. *Priedą*). Tačiau nėra pagrindo teigti, kad generalinės sesijos prezidento pareigybė būtų turėjusi tam reikšmingos įtakos. Patys kanauninkai ir prelatai, nežiūrint vienos kitos išimties, paprastai prioritetą teikė kitoms tarnystėms ir pareigybėms.

Akcentuotina, kad su Baukevičiaus nenutrūkstamo vadovavimo generalinėms sesijoms pradžia nuo 1853 m. rudens sesijos ėmė aižėti katedros kapitulos 1799 m. generalinėje rudens sesijoje priimtas sprendimas, įteisinęs kanauninkų/prelatų vadovavimo sesijoms rotaciją. Su Baukevičiaus ilgame te kadencija tarp generalinės sesijos prezidentų įsivyravęs prelatų dominavimas yra sietinas su pasaulietinės valdžios inicijuota ir įvykdyta Katalikų Bažnyčios administracijos pertvarka XIX a. viduryje. Rusijos imperijos teritorijoje buvusias vyskupijas ir kapitulą suskirsčius į tris klases, Vilniaus vyskupija ir jos katedros kapitula buvo priskirta antrajai klasei⁷⁵. Mogiliavo arkivyskupijai priklausiusių vyskupijų katedrų kapitulų struktūra buvo suvienodinta – paliktos 6 prelatūros ir 3 kanonijos⁷⁶. Tad Vilniaus katedros kapitulos tikrųjų narių skaičius dėl imperijos mastu įvykdytos pertvarkos sumažėjo perpus – vietoje 18 visateisių narių liko 9 (6 prelatai ir 3 kanauninkai)⁷⁷.

⁷³ Katedros kapitulos 1809 m. pavasario generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1809-04-03, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 248, l. 113–113v.

⁷⁴ *Ibid.*

⁷⁵ Plačiau žr. Aldona Prašmantaitė, „Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos sandaros raidos bruožai XIX a.“, in: *Soter*, Kaunas, 2016, t. 60 (88), p. 41–54.

⁷⁶ Bolesław Kumor, *op. cit.*, p. 306.

⁷⁷ Katedros kapitulos 1842 m. pavasario generalinės sesijos posėdžio protokolas, 1842-08-11, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 267, l. 60v–65.

Drastiškas kanauninkų skaičiaus sumažinimas – nuo 12 iki 3 – prisidėjo prie generalinių sesijų prezidento rinkimų procedūros, grįstos kanauninkų/prelatų rotacija, modelio išbalansavimo.

Apibendrinimas. Vilniaus katedros kapitula po valstybės padalijimų XVIII a. pabaigoje ir juos lydėjusių radikalių vyskupijos administracinės priklausomybės pokyčių tęsė kolegialumo principu grįstą savo veiklos tradiciją. Akivaizdi to apraiška – kolegialus darbas sesijose. Nuosekliausiai tęsta generalinių sesijų tradicija. Iškilus skubiam kolegialaus sprendimo reikalingam klausimui, kaip ir LDK laikais, kapitula rinkdavosi į ekstraordinarinę posėdį.

Per visą analizei pasirinktą laikotarpį kapitula dirbo statutais nustatyto dviejų generalinių sesijų, rudens ir pavasario, ritmu. Sesijų trukmė nebuvo griežtai reglamentuota, tad neretai užsitęsėdavo iki prasidedant kitai. 1799 m. rudens sesijoje priimtu sprendimu įvestos ir iki XIX a. septinto dešimtmečio sesijų pradžios datų (kovo 28 d. ir rugsėjo 28 d.) nunykimas yra sietinas su Rusijos imperijos valdžios prelatu ir vyskupijos administratoriumi paskirto Petro Žilinskio valdymu (1866–1883). Tai vertintina kaip imperijos valdžios vykdytos konfesinės politikos padarinys.

Pareigą dalyvauti generalinės sesijos darbe turėjo visi visateisiai katedros kapitulos nariai, tačiau atlikta analizė perša prielaidą, kad dalyvavimas nebuvo šimtaprocentinis. Generalinių sesijų darbui, kaip ir LDK laikais, vadovavo iš kapitulos narių renkamas prezidentas. Identifikuotas generalinėms sesijoms vadovavusių asmenų skaičius (48) dėl šaltinių spragų yra preliminarus. Dominuoja asmenys, generalinėms sesijoms pirmininkavę vieną (17) ar du kartus (16). Nustatyti ilgamečio pirmininkavimo atvejai (Baukevičius, Herburtas) priskirtini prie išimčių. Pagrindo teigti generalinės sesijos prezidento pareigybę buvus prestižine nėra. Patys kapitulos nariai prioritetą teikė kitoms tuo metu savo turėtoms tarnystėms ir pareigybėms. Pasaulietinės valdžios inicijuoti kapitulos sandaros pokyčiai, ženklus kapitulos visateisių narių skaičiaus sumažinimas (nuo 18 iki 9) išbalansavo nustatytą ir kurį laiką sėkmingai veikusią generalinių sesijų prezidentų rotacijos (kanauninkas/prelatas) tvarką.

Imperijos valdžios vykdyta konfesinė politika atitinkamai pakoregavo ir generalinių sesijų posėdžių tematiką. XIX a. viduryje imperijos valdžiai sekuliarizavus kapitulai priklausiusias žemės valdas, ekonominiai reikalai, per generalinių sesijų posėdžius užimdavę daugiausia laiko, ima apsiriboti Vilniaus mieste kapitulos administruotų namų valdymo klausimais.

Imperijos valdžia nuo pat XIX a. pradžios nuosekliai siekė katedros kapitulą paversti imperinės konfesinės politikos įrankiu. Dėl to kapitulos kolegialiai priimamų sprendimų spektras, lyginant su LDK laikotarpiu, tolydžio siaurėjo, aprėptys mažėjo. Kapitulos generalinių sesijų rengimo ir eigos analizė patvirtina tyrimo hipotezę apie Rusijos imperijos vykdytos politikos Katalikų Bažnyčios atžvilgiu įtaką jų raidai.

THE DEVELOPMENT OF THE SESSIONS OF THE VILNIUS DIOCESAN CATHEDRAL CHAPTER IN THE NINETEENTH CENTURY

Summary

Like the cathedral chapters of other dioceses, the Vilnius Diocesan Cathedral Chapter, a corporation of clergymen founded in the fourteenth century simultaneously with the diocese, was bound by the duty to reside at the cathedral and assist the bishop/administrator. During the period following the partitions of the Polish-Lithuanian Commonwealth, it continued its activities, which were based on the principles of collegiality. As in the times of the Grand Duchy of Lithuania, the decisions delegated to the cathedral chapter used to be passed collegially in joint meetings referred to as chapters or sessions. It was found that in the nineteenth century, the tradition of general sessions was upheld most consistently.

The discussion of the peculiarities of the development of sessions is based on the relevant literature and primary sources. The 48 clerics who chaired the general sessions were identified; the number and the years of the sessions they had chaired are presented in the tables. It should be stressed that the list of the chairmen is provisional due to gaps in the sources. The conclusion is that in the nineteenth century, the canons/prelates of the cathedral chapter who at various times served as presidents of the general session were skilled administrators and active in pastoral work. The confessional policy of the Russian imperial authorities, which was directed against the Catholic Church, was found to be one of the main factors influencing the development of the sessions of the cathedral chapter. Compared to the times of the Grand Duchy of Lithuania, in the nineteenth century the spectrum of issues to be decided collegially by the cathedral as a diocesan hierarchical corporation of the clergy was steadily narrowed and the scope was reduced.

Priedas

VILNIAUS KATEDROS KAPITULOS GENERALINIŲ SESIJŲ
PREZIDENTAI 1798–1914 M.

Eil. Nr.	Asmenvardis ir jo forma šaltiniuose	Pareigybė kapituloje vadovavimo generalinei sesijai metu	Generalinė pavasario/rudens sesija (metai)	Kan./prel. pirmininkautų sesijų skaičius	Pastabos
1	Avtuškevičius Mykolas (Awtuszkiewicz Michał/Michael)	Kan. 1817	1817 r., 1824 r.	2	
2	Baika Karolis (Bajko Karol/ Carolus)	Prel. 1898	1905 p.	1	Neatmestina, kad pirmininkavo 1910 r., 1912 p., 1912 r., 1913 p., 1913 r., 1914 p.
3	Baukevičius Juozapas (Bowkiewicz Józef)	Kan. 1835, prel. 1843	1835 r., 1845 p., 1848 p., 1852 p., 1853 r. – 1865 p.	27	Vilniaus vysk. administratorius 1863–1866
4	Boguslavskis Juozapas (Bogusławski Józef)	Kan. 1808	1808 p., 1816 r.	2	
5	Borovskis Ignotas (Borowski Ignacy/ Ignatius)	Kan. 1829 [?]	1834 r.	1	Prel. 1843
6	Bžostovskis Povilas (Brzostowski Paweł/Paules Ksawery)	Prel. 1824	1825 p.	1	Kan. 1811
7	Chodanis Jonas (Chodani Jan Kanty Kalikst)	Kan. 1820	1820 r., 1822 r.	2	
8	Cibovičius Petras (Cybowicz Piotr/ Petrus)	Kan. 1823	1823 r., 1828 r.	2	
9	Civinskis Jonas (Cywiński Jan Kajetan)	Prel. 1813 [?]	1819 p., 1827 r., 1833 p., 1839 p.	4	Kan. koad. 1811, kan. 1812; Vilniaus vysk. Trakų sufr. 1838, Dercos/ Dercus tit. vysk., vysk. administratorius 1841

10	Dluskis Mykolas (Dłuski Michał)	Prel. 1801	1805 p., 1807 p., 1809 p., 1816 p., 1820 p.	5	Kan. koad. 1788; prel. koad. 1799; vysk. Jono Nepomuko Kosa- kovskio sekretorius (1795–1807)
11	Dmochovskis Kazimieras (Dmochowski Kazimierz/ Casimirus Roch)	Kan. 1812, prel. 1823	1813 r., 1828 p.,	2	Kuršo sufr. 1838; Meloë in Licia tit. vysk. 1840; Mogiliavo arkivysk. 1848
12	Fijałkovskis Antanas (Fijałkowski/ Fiałkowski Antoniusz/ Antonius)	Kan. 1831, prel. 1843	1833 r., 1844 p.	2	Kameneco vysk. sufr. 1856; Kameneco vysk. 1860–1866; Mogiliavo arkivysk. 1872
13	Fronckevičius- Radziminskis Viktoras (Fronckiewicz- Radzimiński Wiktor/ Frąckiewicz- Radzimiński Wiktor)	Kan. 1901	1904 p., 1907 p., 1908 r.	3	Vysk. Adomo Stanislovo Krasinskio kapelionas (1863–1873); Vilniaus vysk. administratorius (1902–1904)
14	Giedraitis Antanas (Giedroyć Antoni)	Prel. 1803	1802 p., 1803 p., 1808 p.	3	1803 r., pavaduojantis prezidentas
15	Gonsovskis Jokūbas (Gąsowski Jakub)	Kan. 1833	1839 r.	1	
16	Grozmanis Juozapas (Grozmani Józef)	Prel. 1827	1835 p., 1842 p.	2	Kan. 1827
17	Harasimovičius Motiejus (Harasi- mowicz Maciej)	Prel. 1897	1903 p., 1903 r.	2	Kan. 1883
18	Herburtas Mamertas (Herburt Mamert)	Kan. 1828– 1853, prel. 1853–1873	1841 r., 1845 r., 1848 r., 1851 r., 1852 r., 1866 p., 1872 r.	19	Prel. dekanas, Vilniaus vysk. Konsistorijos vice- oficijolas
19	Hiteris Feliksas (Hitter Feliks)	Kan. 1889	1891 r.	1	Prel. 1898
20	Ichnatavičius Atanazas (Ihnatowicz Atanazy)	Kan. 1825	1826 r.	1	

21	Jurevičius Tadas (Jurewicz Tadeusz)	Kan. 1798	1799 p., 1801 r., 1803 r.	3	
22	Kelpša Pranciškus (Kielpsz Franciszek)	Kan. koad.	1798 p.	1	Kan. 1809
23	Klongevičius Andrius Benediktas (Kłagiewicz Andrzej/Andreas Benedykt)	Kan. 1820	1821 r., 1827 r.	2	Vilniaus vysk. Vilniaus sufr. 1828, Vilniaus vysk. administratorius 1828–1841; Vilniaus vysk. 1841
24	Kontrimas Ignotas (Kontrym Ignacy/Ignatius)	Prel. 1798	1804 p., 1806 p., 1815 p., 1818 p., 1821 p., 1823 p. – 1824 p.	7	Kan. 1795
25	Kosakovskis Adomas (Kossakowski Adam)	Kan. 1814–1828	1814 r.	1	Kuršo sufr. 1793, Limiros tit. vysk. 1795
26	Kundzičius Tadas (Kundzicz Tadeusz/Thadeus)	Kan. 1810	1812 r., 1815 r.,	2	
27	Labunskis Vincentas (Łabuński Wincenty/Vincentius)	Kan. 1808–1831	1810 p., 1811 r., 1819 r.	3	pavadavo kapitulos prezidentą kan. Smolską 1818 r.
28	Lachnickis Kostka Stanislovas (Łachnicki Kostka Stanisław)	Prel. 1811	1811 p.	1	
29	Linkinas Klementas (Linkin Klement)	Prel. 1872	1878 r.	1	Kan. 1869
30	Majevskis Konstantinas (Majewski Konstantyn)	Kan. 1905	1905 r., 1908 r.	2	
31	Markevičius Jonas (Markiewicz Jan)	Kan. 1833, prel. 1852	1838 r., 1847 r., 1850 r., 1853 p.	4	
32	Mikuckis Vincentas (Mikucki Wincenty)	Prel. 1825	1826 p., 1841 p., 1850 p.	3	
33	Mirskis Juozapatas (Mirski Jozafat)	kan. 1812	1804 r., 1809 r.	2	Kan. koad. 1791 [?]

34	Osinskis Aloyzas (Osiński Alojzy/ Aloysius)	Kan. 1824	1825 r.	1	Prel. 1830, Olykos infulatas 1831
35	Pacevičius Dionizas (Pacewicz Dionyzy/ Dionysius)	Kan. 1838	1844 r.	1	
36	Pavlovskis Antanas (Pawłowski Antoniusz/ Antonius)	Kan. 1832	1846 r., 1849 r.	2	
37	Pilchovskis Dovydas Zigmantas (Pilchowski Dawid Zygmunt)	koad. pral. 1792–1803	1801 p.	1	Vilniaus vysk. sufr. 1793; Echino tit. vysk. 1798
38	Polubinskis Jurgis (Połubiński Jerzy)	Prel. 1785	1798 r., 1799 r.	2	
39	Puslovskis Steponas (Pusłowski Stefan/Stephanus)	Prel. 1811	1812 p., 1813 p., 1814 p., 1822 p.	4	
40	Skidelis Jonas (Skideł Jan/ Skidel Joannes)	Kan. 1829 [?]	1832 r.	1	
41	Smolskis Mykolas (Smolski Michał/ Michael)	Kan. 1815	1833 r.	1	
42	Stanevičius Jonas (Staniewicz Jan/ Joannes)	Kan. 1829 [?]	1840 r., 1842 r., 1843 r.	3	
43	Tiškevičius Motiejus (Tyszkiewicz Maciej)	Kan. 1796	1800 p.	1	
44	Volčackis Valentinas (Wołczacki Walenty)	Kan. 1803	1806 r., 1807 r.	2	
45	Zdanavičius Liudvikas (Zda- nowicz Ludwik/ Ludovicus)	Kan. 1859, prel. 1883	1865 r., 1877 r., 1885 r.	3	Vilniaus vysk. sufr. 1889, Dionisijos tit. vysk. 1890

46	Zenkovičius Ignotas (Zienkowicz Ignacy/Ignatius Bernard)	Kan. 1795 [?]	1802 r.	1	Kan. koad. 1790
47	Žilinskis Petras (Zyliński Piotr)	Prel. 1865	1873 r., 1875 p.	2	Vilniaus vysk. administratorius (1866–1883)
48	Žiškovskis Antanas (Żyszowski Antoni)	Prel. 1832	1834 p., 1840 p., 1843 p., 1847 p., 1851 p.	5	Kan. 1827

Šaltiniai

Katedros kapitulos posėdžių protokolai: *LMAVB RS*, f. 43; katedros kapitulos prelato Jono Kurčevskio publikuotos katedros kapitulų posėdžių protokolų anotacijos: *Kościół zamkowy czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju*, cz. 3: *Strzeszczenie aktów kapituły wileńskiej*, opracował ks. Jan Kurczewski, Wilno: Nakład i druk Józefa Zawadzkiego, 1916; Vilniaus vyskupijos liturginiuose kalendoriuose-žinyuose 1800–1809, 1811–1812, 1814, 1816–1820, 1823, 1828–1867, 1869, 1871–1885, 1887–1914 metams: *Directorium horarum canonicarum et missarum pro dioecesi Vilnensi AD* [1800–1809, 1811–1812, 1814, 1816–1820, 1823, 1828–1867, 1869, 1871–1885, 1887–1914] – publikuoti katedros kapitulos narių sąrašai; www.catholic-hierarchy.org.

Lentelės santrumpos

- arkivysk. – arkivyskupas, arkivyskupija
- kan. – kanauninkas
- kan. koad. – kanauninkas koadjutorius
- p. (po metų) – pavasario generalinė sesija, pvz., 1803 p.
- prel. – prelatas
- prel. koad. – prelatas koadjutorius
- r. (po metų) – rudens generalinė sesija, pvz., 1803 r.
- vysk. – vyskupas, vyskupija
- sufr. – sufraganas
- tit. vysk. – titulinis vyskupas